ЄВРОПА 16.09.2026 | Дмитро Стратієвський

Кінець передбачуваності

Чи змусить електоральний успіх ультраправих у Німеччині переглянути курс Берліна щодо Москви та Києва

«Цей день змінив не лише Саксонію-Анхальт, а й усю Німеччину», – заявив канцлер ФРН Фрідріх Мерц після оголошення підсумків земельних виборів. Звісно, ситуація, в якій партія «Альтернатива для Німеччини» (АдН), визнана в цій землі «безумовно правоекстремістською», не тільки посідає перше місце, а й зберігає шанси стати правлячою, не може бути локальною «подією». А в поєднанні з рекордним ослабленням позицій Мерца та всього федерального уряду, а також «тріщиною у брандмауері» (політичним табу на коаліції з ультраправими) під загрозою може опинитися й зовнішньополітичний курс Німеччини.

Електоральна ерозія

Втім, такий резонансний результат в одній із найменших земель ФРН виник не на порожньому місці. Провал «осені реформ» і бюджетна криза другої половини 2025 року, негативно сприйняті суспільством пенсійна та медична реформи, хаотичні спроби реструктуризації уряду, затяжні суперечки із соціал-демократами та, нарешті, відкрита боротьба за владу в лавах ХДС – усе це неабияк зіпсувало рейтинг Мерца ще до оголошення результатів у Магдебурзі.

АдН вже вийшла за межі свого традиційного оплоту на сході країни

Але криза довіри до уряду – далеко не єдина проблема, з якою довелося зіткнутися правлячому класу ФРН.

По-перше, АдН вже вийшла за межі свого традиційного оплоту на сході країни. Рейтинг ультраправих досяг 20 відсотків у Баварії, 22 – у Баден-Вюртемберзі та Гессені, фактично подвоївшись за останні п’ять років. Нещодавні муніципальні вибори в Нижній Саксонії стали ще одним індикатором змін. На перший погляд, лідери з 2021 року тут залишилися колишніми: ХДС і СДПН. На третьому місці

опинилася АдН. Її результат в абсолютних величинах набагато нижчий, ніж на сході країни, але за п'ять років він покращився в 3,5 раза.

По-друге, християнські демократи та соціал-демократи втрачають у деяких частинах країни статус «народних партій», і на їхнє місце в невеликих населених пунктах приходять радикали.

Нарешті, у німецькому суспільстві зростає недовіра не лише до Мерца чи інших провідних політиків із «класичних» партій, а й до інституцій загалом, які, на думку чималої кількості виборців, не можуть адекватно відповісти на нинішні виклики.

Зміна зовнішнього вектора?

Саме ця електоральна ерозія створює пряму загрозу для зовнішньої політики Берліна, адже паралельно зі зростанням популярності АдН посилює свою євроскептичну, ізоляціоністську та антиукраїнську позицію. Якщо раніше партія пропонувала винести питання про членство ФРН у ЄС, Шенгенській угоді та єврозоні на певний референдум, проведення якого неможливе згідно з чинним німецьким законодавством, то тепер лідерка «Альтернативи» Аліс Вайдель прямо вимагає повного закриття німецьких кордонів і відмови країни від євро.

Поки що програма АдН не має шансів. Для цього їй необхідно здобути на виборах до Бундестагу абсолютну більшість або стати ядром коаліції.

Щодо України та Росії вона є надзвичайно конкретною: повне припинення фінансової та військової допомоги, у перспективі висилка українських біженців та повернення до закупівель російської нафти й газу. Про європейські та євроатлантичні перспективи пострадянських держав і говорити не доводиться.

На перший погляд, така радикальна програма не має шансів. У Німеччині питання зовнішньої та фіскальної політики, оборони, безпеки та міграції однозначно вирішуються виключно на рівні федерального центру. Це означає, що навіть кілька умовних прем'єр-міністрів земель від АдН не змогли б позбавити Німеччину євро, вийти з Шенгенської угоди, припинити прийом біженців або відмовитися від допомоги Україні. Для цього АдН необхідно було б здобути на виборах до Бундестагу абсолютну більшість або стати ядром коаліції, що поки що абсолютно нереально.

Проте ризик криється в іншому – у непрямому тиску на центристів.

На сьогодні Мерц залишається прихильником подальшої підтримки України, критиком Росії та єврооптимістом. У цьому він може розраховувати на повну співпрацю з СДПН. Але з лав власної партії лунають заклики переглянути своє ставлення до АдН. Найімовірніше, праві консерватори, які підривають «брандмауер», чинять так не через ідеологічну близькість до АдН, а через заперечення «нескінченних» коаліцій із лівоцентристами, через що, на їхню думку, знижується рейтинг ХДС. І в цьому внутрішньому протистоянні зовнішня політика може стати першою «невеликою жертвою».

Ці внутрішньопартійні розбіжності відбуваються на тлі нестабільних настроїв німецьких виборців. Хоча, згідно з вересневими опитуваннями, 56 відсотків німців відчувають для себе загрозу з боку РФ, а 52 відсотки підтримують постачання озброєння Україні для опору російській агресії, цей консенсус швидко розмивається.

На сході країни «дружба з Росією» стала одним із важливих чинників політичної боротьби, причому не лише в таборі прихильників «Альтернативи». Союз Сари Вагенкнехт (ССВ) практично повністю будує свою виборчу кампанію на цій тезі. Представники інших партій також змушені «проявляти гнучкість» на виборчому полі східної Німеччини. Йдеться про небажання виключати можливість поставок російських енергоносіїв у майбутньому, уникнення теми поставок озброєння Україні та зосередження уваги на гуманітарній підтримці й регіональному партнерстві з Києвом. На заході ж тригерами виступають скоріше високі витрати на допомогу Києву та переконаний пацифізм.

Відома німецька передбачуваність вже явно не працює

Таким чином, нинішній зовнішньополітичний курс Німеччини не можна вважати непорушним. Існує щонайменше три сценарії його перегляду.

По-перше, внутрішні процеси в ХДС та СДПН. Прагнучи зупинити відтік виборців, Мерц уже змушений діяти стриманіше: він дедалі обережніше висловлюється щодо можливості вступу України до Євросоюзу, наполягає на значних скороченнях майбутнього бюджету ЄС та блокує окремі санкції проти Росії.

Якщо економічні проблеми та електоральний тиск посиляться, не можна виключати скорочення допомоги Україні та де-факто «повзуче» послаблення санкцій проти Москви у вигляді відмови від запровадження нових обмежень та відстрочки вже прийнятих. Варто зазначити, що жертвами коригування курсу також можуть стати

Вірменія та Молдова. Будь-який сигнал на адресу тієї частини електорату, яка не бажає «розлючувати Росію», у поєднанні з економією бюджетних коштів обіцяє політичні дивіденди.

По-друге, фактор ССВ. Якщо партія Сари Вагенкнехт дедалі частіше ставатиме «останнім порятунком» в об'єднанні проти АдН, то не можна виключати часткового задоволення її вимог.

По-третє, європейський та американський вектор. Наступного року вибори відбудуться в 11 країнах Євросоюзу, зокрема у Франції, Італії, Польщі та Іспанії. У Франції існує висока ймовірність приходу до влади політичних сил, які припинять військову допомогу Києву та загальмують процеси розширення європейської спільноти. Якщо при цьому ще й Дональд Трамп візьме курс на примусове припинення війни без урахування інтересів України, то у федерального уряду можуть просто закінчитися аргументи у спілкуванні з власними громадянами щодо того, чому Німеччина має нести цей фінансовий і військовий тягар самотужки.

Звісно, сьогодні поки що немає явних ознак повороту у зовнішній політиці Берліна, включно зі «східним напрямком». Усі члени кабінету висловлюють відданість європейській єдності, санкційним обмеженням проти РФ, підтримці України та принципу, згідно з яким будь-яка європейська держава колись може вступити до Євросоюзу. Уряд має більшість у Бундестазі, у його руках, як і раніше, політичні та фінансові важелі. Але відома німецька передбачуваність вже явно не працює. Фрідріх Мерц опинився між двох вогнів: зростання прихильників радикалізму в самій Німеччині та швидкі зміни у світовій геополітиці. Спокуса «пожертвувати малим заради збереження більшого» лише зростатиме.

Дмитро Стратієвський
Берлін

Дмитро Стратієвський (Dr. Dmitri Stratievski) закінчив факультети політології та історії, а також захистив дисертацію в Берліні (FU Berlin). Директор Берлінського Центру вивчення Східної Європи

(Osteuropa-Zentrum Berlin e.V.). Автор ряду наукових та публіцистичних робіт, виставок та проектів із вивчення історії та сьогодення пострадянських держав.